

ความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ : คุณลักษณะที่จำเป็น
สำหรับนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคี

RESPONSIBILITY AND RESPECT: REQUIRED CHARACTERISTICS
OF DUAL VOCATIONAL STUDENTS

วสพร บุญสุข *

Wasaporn Boonsuk

โกศล มีคุณ **

Kosol Meekun

ธารินทร์ รसानนท์ ***

Tharin Rasanond

นรา สมประสงค์ ****

Nara Somprasongk

(Received : March 05, 2020 ; Revised : May 17, 2020 ; Accepted : May 25, 2020)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคี และปัจจัยที่มีผลต่อความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ วิธีการที่ศึกษา คือ การวิเคราะห์เอกสาร ผลการศึกษาพบว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การรับรู้และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน มุ่งมั่นด้วยความเพียรพยายาม ความละเอียดรอบคอบที่มีต่อตนเองและสังคม รวมถึงปฏิบัติหน้าที่งานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย และรับผลการกระทำทั้งผลดีและผลเสีย เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติ

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

Ph.D. Student in Educational Administration, College of Management, University of Phayao.

e-mail : boonsuk.w@hotmail.com

** อาจารย์ วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

Instructor of College of Management, University of Phayao. e-mail : dr.kosolmeekun@gmail.com

*** อาจารย์ วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

Instructor of College of Management, University of Phayao. e-mail : sangtharin05@hotmail.com

**** อาจารย์ วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

Instructor of College of Management, University of Phayao. e-mail : naranoy17@gmail.com

หน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ปิดภาระหน้าที่ของตนเองให้แก่ผู้อื่น ความรับผิดชอบ มี 3 ระดับ คือ 1) ต่อตนเอง 2) ต่อส่วนรวมหรือคนใกล้ชิด และ 3) ต่อคำมั่นสัญญา และอุดมคติอันเป็นสากล ความรับผิดชอบมีความสำคัญต่อตัวบุคคล สังคม และประเทศชาติ ที่จะพัฒนาบุคคล สังคม ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าและความสงบสุข ความเคารพนับถือ หมายถึง การยอมรับตระหนักในคุณค่าคุณความดีของตน ของผู้อื่น ของเพื่อนมนุษย์ และสรรพสิ่งอันเป็นสากล มีการแสดงออกอย่างอ่อนน้อม อ่อนโยน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่ล่วงเกินและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ความเคารพนับถือมี 3 ระดับ คือ 1) ต่อตนเอง 2) ต่อผู้ใกล้ชิดและสังคม และ 3) ต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งอันเป็นสากล ซึ่งความเคารพนับถือมีความสำคัญต่อตัวบุคคล สังคม และมวลมนุษย์รวมถึงสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ที่จะทำใหบุคคลและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และประสบความสำเร็จ และปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ ได้แก่ ปัจจัยเชิงสาเหตุ 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 กลุ่มลักษณะสถานการณ์ทางสังคม มี 4 ตัวแปร คือ การเห็นแบบอย่างคนใกล้ชิด การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การสนับสนุนจากโรงเรียน และ บรรยากาศของสถานศึกษา กลุ่มที่ 2 กลุ่มจิตลักษณะเดิม มี 3 ตัวแปร คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม ความเชื่ออำนาจในตน และลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน และ กลุ่มที่ 3 กลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ มี 2 ตัวแปร คือ ทศนคติต่อความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ และ ความเชื่ออำนาจในตนในความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ ผลการศึกษานี้ทำให้เกิดกรอบแนวคิดการวิจัย ที่จะไปสู่ขั้นตอนดำเนินการวิจัยและการพัฒนาต่อไป

คำสำคัญ : ความรับผิดชอบ ความเคารพนับถือ นักเรียนอาชีวศึกษา

Abstract

This article aimed to study the meaning and importance of responsibility and respect regarded as required characteristics of dual vocational students, and causal factors affecting responsibility and respect of dual vocational student. The research methodology used was document analysis. The findings revealed that the responsibility means being aware and performing duties with commitment, determination, perseverance and carefulness for oneself and society. This includes working together with others in order to achieve the goal as well as accepting both advantage and disadvantage actions to improve the performance of duties by not shifting one's own obligations to others. Responsibility can be categorized into three levels: 1) to yourself, 2) to the public or close people and 3) to the promise and universal ideals. Responsibility is vital to individuals, society, and the nation for developing individuals, societies and nations to progress and peace. Respect means

accepting and recognizing the value of one's own goodness of others', of human beings' and of universal things. Respect can be expressed with humbleness and gentleness in front and behind by not offending and not violating the rights of others. Respect can be divided into three levels: 1) to yourself, 2) to the public or close people and 3) to the promise and universal ideals. Respect is important to individuals, society and humankind both living and non-living things. It makes individuals and societies to live together in peace and becomes successful. The factors affecting the responsibility and respect are three groups of casual factors. Group 1: Social situation consists of 4 variables including the observation of close people, parenting, support from the school and the school atmosphere. Group 2: The original psychological characteristic consists of 3 variables including moral reasoning, internal locus of control (trait) and the future orientation and self-control. Group 3: psychological characteristics according to the situation consist of 2 variables: attitude towards responsibility and respect and internal locus (state) of responsibility and respect. The findings of this study create a framework for the further research and development.

Keywords : Responsibility, Respect, Student vocational

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข” ขณะที่แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ.2561-2580 กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 3 ที่เน้นความสำคัญของคุณภาพคน โดยมีสาระสำคัญว่า “การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายมุ่งเน้นพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย และคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21” และเป้าหมายของการอาชีวศึกษา ล้วนกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาไว้ ซึ่งมีความครอบคลุมและหลากหลาย ทั้งด้านบุคลิกภาพ ศีลธรรม และจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ เจตคติและกิจนิสัยที่ดี เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิของผู้อื่น มีความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ชี้ให้เห็นว่าควรพัฒนาเยาวชนให้มีคุณลักษณะหรือทักษะขั้นสูงที่สำคัญ ในต่างประเทศได้มีการศึกษาและระบุคุณลักษณะสำคัญสำหรับเยาวชน เช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการวิจัยอย่างกว้างขวาง Lickona (1991) ได้ศึกษาและสรุปชี้ประเด็นว่า คุณลักษณะ

สำคัญที่จะต้องส่งเสริมให้กับเยาวชนใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตและความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย คือ ความรับผิดชอบ และ ความเคารพนับถือ (Responsibility and Respect) คุณลักษณะสำคัญสองประการคือ ความรับผิดชอบ และ ความเคารพนับถือ (Responsibility and Respect) เป็นที่ยอมรับในประเทศที่มีความเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และเป็นประชาธิปไตย ที่ผ่านมามีการจัดการศึกษาของไทยมีการกล่าวถึงสองคุณลักษณะดังกล่าวอยู่บ้าง เป็นไปได้หรือไม่ที่จะให้ความสำคัญกับสองคุณลักษณะดังกล่าวมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับเยาวชนระดับการศึกษาพื้นฐาน หรือระดับอาชีวศึกษา

การจัดการอาชีวศึกษาปัจจุบันมีระบบที่เชื่อมต่อกับแหล่งอาชีพ คือ สถานประกอบการที่เรียกว่า “การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี” นักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคีอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนกลาง และวัยรุ่นตอนปลาย เป็นเยาวชนที่สำคัญของชาติที่เป็นกำลังแรงงานในกลุ่มทักษะฝีมือในอนาคต การพัฒนานักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคีให้เด่นใน “ความรับผิดชอบ และ ความเคารพนับถือ” เป็นคุณประโยชน์ต่อตัวนักเรียน สถานประกอบการที่นักเรียนไปฝึกประสบการณ์ และความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในปัจจุบันและอนาคต

บทความวิชาการนี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร มุ่งเสนอแนวทางการศึกษาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ และ ความเคารพนับถือของนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคี เพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย และ/หรือการพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนอาชีวศึกษากลุ่มสำคัญนี้ต่อไป

ตอนที่ 1 ความรับผิดชอบ และ ความเคารพนับถือ

1. ความหมาย ระดับ และ ประเภทของความรับผิดชอบ

จากการประมวลเอกสารอาจให้ความหมายของ “ความรับผิดชอบ” ได้ว่า เป็นการรับรู้และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน มุ่งมั่นด้วยความเพียรพยายาม ความละเอียดรอบคอบ ที่มีต่อตนเอง และสังคม รวมถึงปฏิบัติหน้าที่งานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย และรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ทั้งผลดีและผลเสียเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ปิดภาระหน้าที่ของตนเองให้แก่ผู้อื่น (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2556 และ Lickona, 1991) ประเภทความรับผิดชอบดังกล่าว ประกอบกับพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลตามทฤษฎีอันเป็นที่ยอมรับกันเป็นสากล ของโคลเบอร์ก (Liebert, Poulos, & Strauss, 1977 อ้างถึงใน โกศล มีคุณ, 2560) อาจแบ่งความรับผิดชอบได้เป็น 3 ระดับ คือ 1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง 2) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือคนใกล้ชิด และ 3) ความรับผิดชอบต่อคำมั่นสัญญาและอุดมคติอันเป็นสากล

2. ความหมาย ระดับ และ ประเภทของความเคารพนับถือ

จากการประมวลเอกสารอาจให้ความหมายของ “ความเคารพนับถือ” ว่า หมายถึง การยอมรับตระหนักในคุณค่าความดีของตน ของผู้อื่นที่ใกล้ชิดในสังคม และของเพื่อนมนุษย์ โดยการแสดงออกอย่างอ่อนน้อม อ่อนโยน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่ล่วงเกินและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

(พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2556 และ Lickona, 1991) เกี่ยวกับประเภทของความเคารพนับถือ Lickona (1991) ได้จำแนกประเภทความเคารพนับถือเป็น 3 ระดับ คือ 1) ความเคารพนับถือตนเองและการเห็นคุณค่าในตนเอง 2) ความเคารพนับถือผู้อื่น เป็นความรู้สึกเห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และ 3) ความเคารพนับถือต่อสิ่งต่าง ๆ นอกเหนือจากบุคคล (ชีวิตทุกรูปแบบและสิ่งแวดล้อมที่เกื้อหนุนชีวิตอยู่) หากพิจารณาจากการจำแนกความเคารพนับถือ สามารถจัดระดับของความเคารพนับถือตามระดับพัฒนาการทางจริยธรรม ได้เป็น 1) ความเคารพนับถือต่อตนเอง 2) ความเคารพนับถือต่อผู้ใกล้ชิดและสังคม และ 3) ความเคารพนับถือต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งอันเป็นสากล

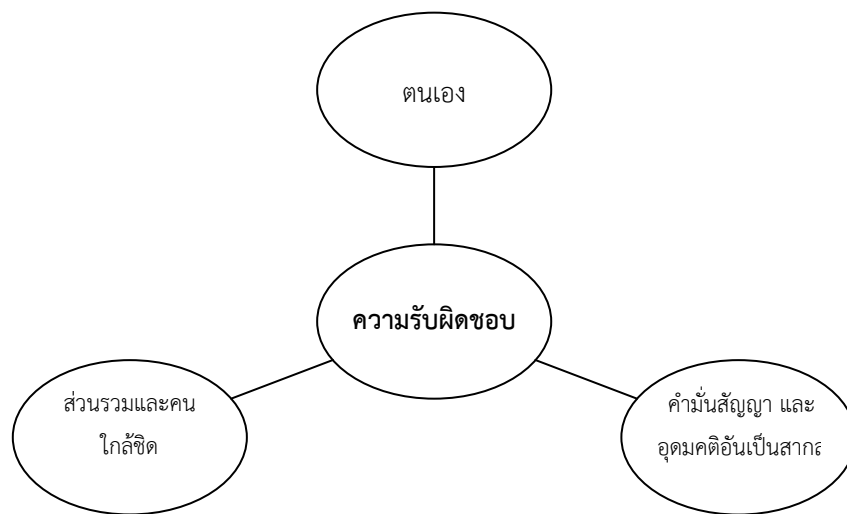
3. ความสำคัญของความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ

ในด้านความรับผิดชอบ หากบุคคลในสังคมมีความรับผิดชอบ ย่อมส่งผลดังนี้ 1) ทำงานทุกอย่างสำเร็จตามเป้าหมายทันเวลา 2) เป็นที่นับถือ ได้รับการยกย่องสรรเสริญ และเป็นคุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคม 3) เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติงานสอดคล้องกับกฎจริยธรรม และหลักเกณฑ์ของสังคม โดยไม่ต้องมีการบังคับจากผู้อื่น 4) ทำให้เกิดความก้าวหน้า ความสงบสุขและความเรียบร้อยในสังคม และ 5) ไม่เป็นต้นเหตุแห่งความเสื่อมและความเสียหายต่อส่วนรวม ความรับผิดชอบมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้การทำงานทุกอย่างสำเร็จตามเป้าหมาย ทันตามเวลาที่กำหนด จึงทำให้บุคคลอื่น ๆ มีความเชื่อมั่น ไว้วางใจในการทำงานใด ๆ ก็ตาม

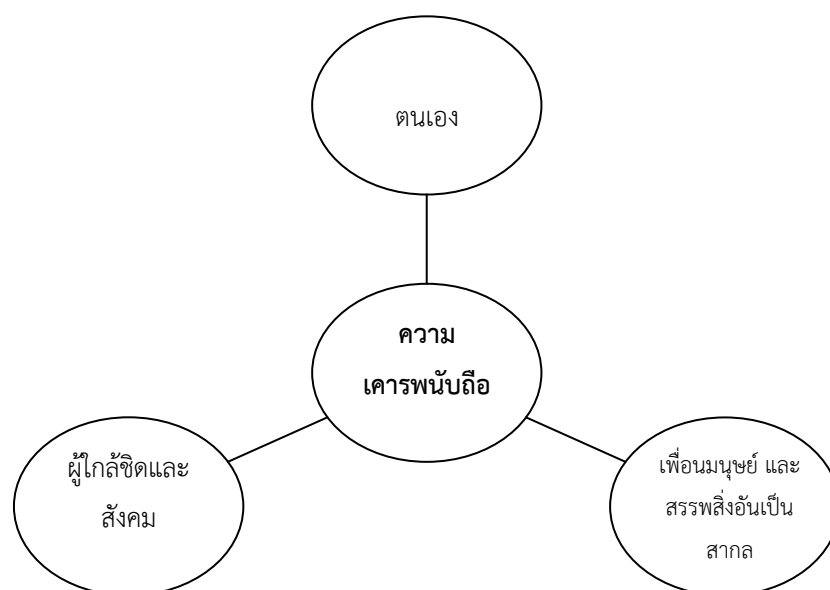
ในด้านความเคารพนับถือ การเคารพเป็นเรื่องใหญ่และเป็นเรื่องของใจที่มีคุณภาพ บุคคลที่สามารถอธิบายเรื่องนี้ได้ดี จะต้องเป็นบุคคลที่มองเห็นและรู้คุณสมบัติใจของตนเอง และมองเห็นของสัตว์โลก Lickona (1991) ให้ความสำคัญของหัวใจของศีลธรรมของประชาชนที่เป็นสากล คือ ความเคารพนับถือควบคู่กับความรับผิดชอบ โดยมีจุดประสงค์ส่งเสริมความดีของปัจเจกชนและของชุมชนทั้งมวล คุณค่าของความเคารพนับถือและความรับผิดชอบมี 4 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาคนให้บุคคลที่สมบูรณ์แบบ 2) ด้านสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น 3) ด้านมนุษยสัมพันธ์ในทางประชาธิปไตย และ 4) ด้านส่งเสริมความเป็นธรรม เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การรับรู้และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน มุ่งมั่นด้วยความเพียรพยายาม ความละเอียดรอบคอบที่มีต่อตนเองและสังคม รวมถึงปฏิบัติหน้าที่งานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย และรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งผลดีและผลเสีย เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ปิดกั้นหน้าที่ของตนเองให้แก่ผู้อื่น ความรับผิดชอบ มี 3 ระดับ คือ 1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง 2) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือคนใกล้ชิด และ 3) ความรับผิดชอบต่อค่านิยมสัญญาและอุดมคติอันเป็นสากล ดังรูปที่ 1 ซึ่งความรับผิดชอบมีความสำคัญต่อ ตัวบุคคล สังคม และประเทศชาติ ที่จะพัฒนาบุคคล สังคม ประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าและความสงบสุข

ความเคารพนับถือ หมายถึง การยอมรับตระหนักในคุณค่าคุณความดีของตน ของผู้อื่นของเพื่อนมนุษย์ และสรรพสิ่งอันเป็นสากล มีการแสดงออกอย่างอ่อนน้อม อ่อนโยน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่ล่วงเกินและไม่ละเมิดสิทธิ์ของผู้อื่น ความเคารพนับถือมี 3 ระดับ คือ 1) ความเคารพนับถือต่อตนเอง 2) ความเคารพนับถือต่อผู้ใกล้ชิดและสังคม และ 3) ความเคารพนับถือต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งอันเป็นสากล ดังรูปที่ 2 ซึ่งความเคารพนับถือมีความสำคัญต่อบุคคล สังคม และมวลมนุษย์รวมถึงสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ที่จะทำให้อุบัติและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และประสบความสำเร็จ

รูปที่ 1 ระดับของความรับผิดชอบ

รูปที่ 2 ระดับของความเคารพนับถือ

จากการศึกษาความหมายและความสำคัญของความรับผิดชอบและความเคารพนับถือเป็นคุณลักษณะสำคัญที่เยาวชนควรได้รับการปลูกฝังพัฒนา ซึ่งนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคีเป็นเยาวชนกลุ่มที่มีความสำคัญ ควรจะได้รับการปลูกฝัง พัฒนาคุณลักษณะทั้งสองประการดังกล่าวด้วย ในการจัดการอาชีวศึกษาทวิภาคี ลักษณะ “ความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ” เป็นคุณลักษณะสำคัญและควรพัฒนาขณะอยู่ในกระบวนการของสถานศึกษาร่วมกับสถานประกอบการ ซึ่งการที่นักเรียนมีลักษณะดังกล่าวมาน้อย อาจเกิดได้จากปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกตัวนักเรียน สิ่งสำคัญที่ต้องศึกษาเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจน คือ รูปแบบที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบและความเคารพนับถือนี้เป็นอย่างไร ซึ่งการที่จะได้มาซึ่งรูปแบบดังกล่าว ต้องเริ่มจากการศึกษาปัจจัยเชิงเหตุของคุณลักษณะสำคัญในกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว จากนั้นนำแนวคิด/หลักการทางการบริหารแบบมีส่วนร่วม มาจัดเป็นแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้ในทางปฏิบัติ

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ

ปัจจัยเชิงสาเหตุพฤติกรรมความรับผิดชอบและความเคารพนับถือของนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคี เป็นปัจจัยที่มีผลต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ การกำหนดปัจจัยเชิงสาเหตุครั้งนี้ พิจารณาตามรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) ที่เสนอโดย Magnusson & Endler, 1976 (ดุจเดือน พันธุมนาวิน, 2556) ซึ่งมีสาระสำคัญกำหนดกลุ่มปัจจัยเชิงสาเหตุของจิต-พฤติกรรมสำคัญของบุคคลไว้ 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจิตลักษณะเดิมของบุคคล กลุ่มสถานการณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวของบุคคล กลุ่มที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างจิตลักษณะกับสถานการณ์ (ซึ่งจะหาได้จากการวิเคราะห์เชิงสถิติ) และ กลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ การนำเสนอต่อไปนี้ เป็นผลของการประมวลเอกสารเพื่อกำหนดตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุ กลุ่มจิตลักษณะเดิม กลุ่มสถานการณ์ และกลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์เพียง 3 กลุ่ม นี้เท่านั้น

กลุ่มที่ 1 กลุ่มปัจจัยเชิงสาเหตุด้านสถานการณ์ (ทางสังคม)

การประมวลเอกสารพบตัวแปรสำคัญที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของ ความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ 4 ประการ คือ การเห็นแบบอย่างคนใกล้ชิด การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว สนับสนุนจากโรงเรียน และ บรรยากาศสถานศึกษา สาระโดยสังเขปของปัจจัยดังกล่าวมีดังนี้

1. การเห็นแบบอย่างจากคนใกล้ชิด หมายถึง การที่นักเรียนได้สังเกตเห็นบุคคลใกล้ชิด อันได้แก่ ผู้ปกครอง ครู เพื่อน แสดงพฤติกรรมความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ และให้การยอมรับอยากจะทำปฏิบัติตาม ลักษณะดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้โดยมีตัวแบบ (Social Cognitive Learning Theory) ของแบนดูรา (Bandura, 1997) ซึ่งแบ่งกระบวนการเรียนรู้แบบเลียนแบบไว้ 4 กระบวนการ ได้แก่ 1) การเอาใจใส่ (Attentional Processes) 2) การเก็บจำ

(Retention Processes) 3) การแสดงออก (Production Processes) และ 4) สิ่งล่อใจและการจูงใจ (Incentive and Motivation)

2. การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว หมายถึง การที่บิดา มารดา ผู้เลี้ยงดูหรือผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็ก มีการติดต่อสื่อสารปฏิบัติกับเด็กทั้งวาจาและการกระทำโดยส่งผ่านความรู้สึกและอารมณ์ เพื่อเลี้ยงดู และฝึกรบรณลักษณะและพฤติกรรมของเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของ บิดา มารดา ผู้ปกครอง 3 รูปแบบ คือ 1) แบบประชาธิปไตย (Democratie rearing) 2) แบบเข้มงวด กวดขัน (Authoritative rearing) และ 3) แบบปล่อยปละละเลย (Laissez-fair rearing) ซึ่งแบบที่ 3 นี้ เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่าได้ตนเองได้รับการตามใจ และไม่ได้รับการเอาใจใส่คำแนะนำหรือ ความช่วยเหลือจากบิดามารดาตามเท่าที่ควร (Hurlock, 1956)

3. การสนับสนุนจากโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียน (หรือสถานศึกษา) แสดงให้นักเรียน ได้รับรู้ว่า โรงเรียนให้การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (เช่น ชมเชย ให้กำลังใจ) ด้านข้อมูลข่าวสาร (เช่น ประชาสัมพันธ์ แจกเอกสาร) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ (เช่น คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์การเรียน) การสนับสนุน จากโรงเรียน มาจากแนวคิดการเสริมแรงทางสังคม กลุ่มสถานการณ์นิยม “การสนับสนุนทางสังคม” ซึ่งประกอบด้วย 1) การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotion Support) 2) การสนับสนุนทางด้านข้อมูล ข่าวสาร (Information Support) และ 3) การสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และแรงงาน (Bhanhutnnavin, 2000)

4. บรรยากาศสถานศึกษา หมายถึง สภาพที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษา และส่งผลถึงการรับรู้ความรู้สึก และพฤติกรรมของบุคคลทุกคนในสถานศึกษา สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่หรือเกิดขึ้นในโรงเรียน ทั้งที่เป็นวัตถุ สิ่งของ ตัวบุคคล วิธีการ หรือกระบวนการต่าง ๆ ที่มี อิทธิพลต่อบุคคลในโรงเรียนและส่งผลต่อพัฒนาการของนักเรียนทั้งในด้านบวกและลบ การส่งเสริม ความสนใจใคร่รู้ใคร่เรียนให้แก่ นักเรียน

มีงานวิจัยที่พบว่า ตัวแปรดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านดีของนักเรียน เช่น การเห็นแบบอย่างการคบเพื่อนดีเป็นตัวแทนายสำคัญของการมีภูมิคุ้มกันภายในตน พฤติกรรมปฏิเสธ อิทธิพลเพื่อนด้านไม่ดี และพฤติกรรมการป้องกันเพื่อนจากสิ่งไม่ดี (นิศาร สนามเขต, 2550) นักเรียน ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผลมาก เป็นผู้มีพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ ในครอบครัวมากกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผลน้อย (สุภาสินี นุ่มเนียม, 2546) การสนับสนุนทางสังคมจากครูเป็นปัจจัยหนึ่งที่ร่วมทำนายพฤติกรรมปฏิเสธอิทธิพล เพื่อนด้านไม่ดีของนักเรียนได้ร้อยละ 28.20-39.90 (นิศาร สนามเขต, 2550) และบรรยากาศทางการ เรียนเป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการเรียนที่ดีร้อยละ 41.3 (ทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา และ อิศร์ศักดิ์ อุณารมณเลิศ, 2553)

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า การเห็นแบบอย่างจากคนใกล้ชิด การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การสนับสนุนจากโรงเรียน และบรรยากาศสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านดีของบุคคล

กลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะนักเรียนทำให้คาดได้ว่า กลุ่มปัจจัยเชิงสาเหตุด้านสถานการณ์ (ทางสังคม) ซึ่งประกอบด้วย 4 ตัวแปรดังกล่าว มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ ของนักเรียนอาชีวศึกษาวิชาชีพ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มปัจจัยเชิงสาเหตุด้านจิตลักษณะเดิม

การประมวลเอกสารพบตัวแปรจิตลักษณะเดิมสำคัญที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของ ความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ 3 ประการ คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม ความเชื่ออำนาจในตน (ทั่วไป) และ ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน สาระโดยสังเขปของปัจจัยดังกล่าวมีดังนี้

1. เหตุผลเชิงจริยธรรม

หมายถึง ความคิดเชิงหลักการที่บุคคลใช้เป็นเหตุผล เพื่อตัดสินใจจะเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใด ๆ เมื่ออยู่กับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หรือโทษ ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อส่วนรวม (Kohlberg, 1964; Piaget, 1932; Rest, 1986; ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2540 อ้างถึงใน โกศล มีคุณ 2560) Piaget และ Kohlberg เห็นว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นจริยธรรมของบุคคล จริยธรรมของแต่ละบุคคล จะสูงหรือต่ำ ขึ้นอยู่กับหลักการและเหตุผลของแต่ละบุคคลที่ใช้ในการตัดสินใจ

2. ความเชื่ออำนาจในตน (ทั่วไป)

หมายถึง การที่บุคคลเชื่อว่าผลที่เกิดกับตน มีสาเหตุมาจากการกระทำของตน เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำมากได้มาก ทำน้อยได้น้อย ความเชื่ออำนาจในตนมี 4 องค์ประกอบ คือ 1) ความเชื่อว่าตนทำได้ 2) ความเชื่อว่าความพยายามมีความสำคัญต่อความสำเร็จของตน 3) ความเชื่อว่าตนทำนายได้แม่นยำจากสาเหตุหนึ่ง ๆว่าจะเกิดผลตามมาอย่างไร และ 4) ความเชื่อในความสามารถควบคุมให้เกิดผลตามที่ตนต้องการได้ ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นจิตลักษณะที่ถูกอธิบายอยู่ในทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Rotter (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2557)

3. ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน

หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคาดการณ์ว่ามีสิ่งใดหรืออะไรเกิดในอนาคตทั้งใกล้และไกล ความเชื่อว่าสิ่งที่เกิดในอนาคตนั้นอาจจะเกิดกับตนได้เช่นเดียวกับที่เกิดกับผู้อื่น และสิ่งที่เกิดในอนาคตนั้น มีคุณค่าหรือความสำคัญที่ไม่ลดลง มีงานวิจัยในประเทศไทยได้ศึกษา พบว่าลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน มี 5 องค์ประกอบ ทั้งด้านบวกและลบ คือ 1) คาดถึงผลเสียในอนาคต คิดป้องกัน 2) ไม่คิดถึงอนาคต มากไปกว่าปัจจุบัน 3) รู้สาเหตุปัจจุบันของผลดีในอนาคต 4) อดทนได้ ไม่คิดเปลี่ยนใจ และ 5) ขาดการควบคุมตนให้กระทำอย่างเหมาะสม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2557)

มีงานวิจัยที่พบว่า ตัวแปรดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านดีของนักเรียน เช่น เหตุผลเชิงจริยธรรมร่วมกับตัวแปรอื่นอีก 5 ตัว ร่วมกันทำนายพฤติกรรมซบเซ่ปลอดภัยของนักเรียนได้ร้อยละ 32.4 และความเชื่ออำนาจในตนส่งผลทางบวกต่อความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียน ต่อครอบครัว ต่อสถานศึกษา และต่อสังคม (สุขุมภรณ์ เอี่ยมสำอางค์, 2551) ตัวแปรลักษณะมุ่งอนาคต

และควบคุมตน สามารถทำนายพฤติกรรมเคารพกฎระเบียบของนักศึกษา ได้มากกว่าพฤติกรรมเอื้อเฟื้อเพื่อน และพฤติกรรมรักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อม (ดุงเดือน พันธมนาวิน, 2557)

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า เหตุผลเชิงจริยธรรม ความเชื่ออำนาจในตน (ทั่วไป) และลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านดีของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะนักเรียน ทำให้คาดได้ว่า กลุ่มปัจจัยเชิงสาเหตุด้านจิตลักษณะเดิม ซึ่งประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม ความเชื่ออำนาจในตน (ทั่วไป) และลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือของนักศึกษาอาชีวศึกษาทวิภาคี

กลุ่มที่ 3 กลุ่มปัจจัยเชิงสาเหตุด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์

การประมวลเอกสารพบตัวแปรสำคัญที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ 2 ประการ คือ ทศนคติต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ ความเชื่ออำนาจในตนในความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ สาระโดยสังเขปของปัจจัยดังกล่าวมีดังนี้

1. ทศนคติต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ

ทศนคติต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ หมายถึง จิตลักษณะของบุคคล เกิดจากความรู้เชิงประเมินค่าของบุคคล คือ ความรู้ว่สิ่งนั้นมีประโยชน์หรือมีโทษมาก และส่งผลให้เกิดความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งนั้น บุคคลจะมีความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้น ไปในทางที่สอดคล้องกับความชอบหรือไม่ชอบ ของตนเอง ทศนคติต่อพฤติกรรม มี 3 องค์ประกอบ คือ 1) ความรู้คิดเชิงประเมินค่า (Cognitive aspect) 2) ความรู้สึก (Affective aspect) และ 3) ความตั้งใจที่จะกระทำ หรือตั้งใจที่จะหลีกเลี่ยงการกระทำ (Behavioral intention aspect) (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2557)

2. ความเชื่ออำนาจในตนในความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ

ความเชื่ออำนาจในตนในความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ เป็นจิตลักษณะเฉพาะกิจ สอดคล้องตามปัจจัยกลุ่มที่ 2 ที่กล่าวมาแล้ว

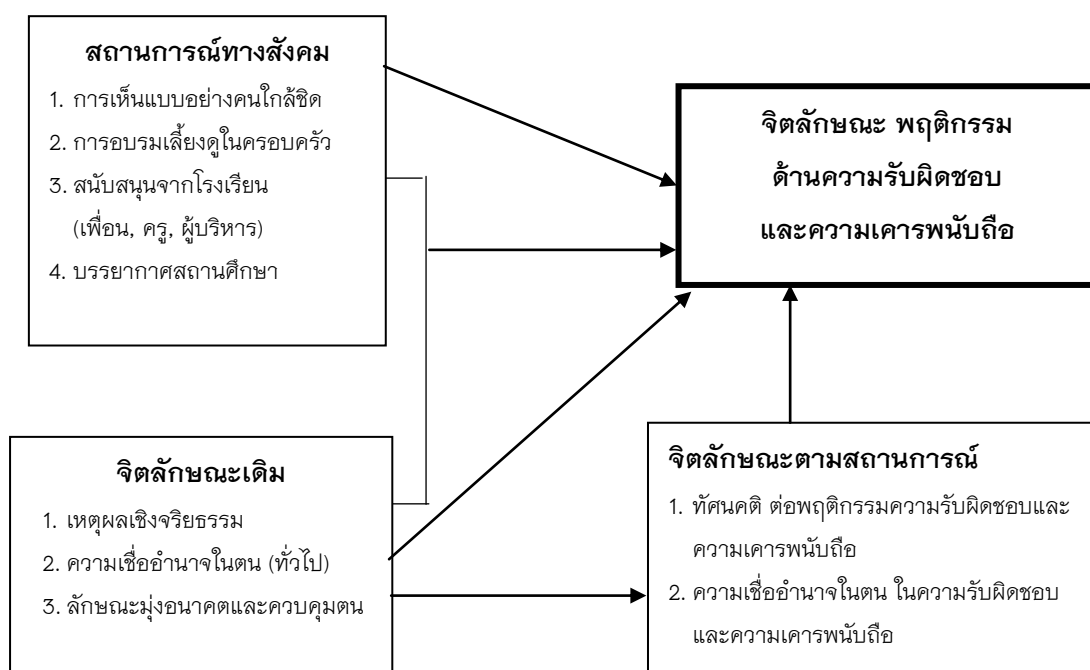
มีงานวิจัยที่พบว่า ตัวแปรดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านดีของนักเรียน เช่น พฤติกรรมการสนับสนุนบุคคลรอบข้างให้เลือกซื้อสินค้าอย่างมีวิจารณญาณ ได้ร้อยละ 52.2 ในกลุ่มรวม โดยตัวทำนายที่สำคัญอันดับ 1 คือ ทศนคติที่ดีต่อพฤติกรรม (กฤตย์พิสิษฐ์ ตั้งจิตปรารถนา, ดวงเดือน พันธมนาวิน, ดุงเดือน พันธมนาวิน และศรัณย์ พิมพ์ทอง, 2562) ความเชื่ออำนาจในตน มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการคบเพื่อนอย่างเหมาะสม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (นิศากร สนามเขต, 2550)

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า ทศนคติและความเชื่ออำนาจในตน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านดีของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะนักเรียน ทำให้คาดได้ว่ากลุ่มปัจจัยเชิงสาเหตุด้านจิตลักษณะทางสถานการณ์ อันได้แก่ ทศนคติต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ และความเชื่อ

อำนาจในตนในความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบและความเคารพนับถือของนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคี

ผลจากการสังเคราะห์ตัวแปรที่มีผลต่อความรับผิดชอบ และ ความเคารพนับถือ

โดยอาศัยกรอบแนวคิดไปใช้เป็นข้อสรุปที่แสดงการสังเคราะห์ผลของศึกษา ในการวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมมนุษย์ คือ รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) จากการศึกษาความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ และปัจจัยเชิงสาเหตุด้วย การประมวลเอกสารดังเสนอ ประกอบด้วย ตัวแปรสำคัญในกลุ่มสถานการณ์ทางสังคม มี 4 ตัวแปร กลุ่มจิตลักษณะเดิม มี 3 ตัวแปร และกลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ มี 2 ตัวแปร โดยอาศัยหลักฐานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ สามารถสรุปความสัมพันธ์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 กรอบแนวคิดการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของคุณลักษณะความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ
ของนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคี

จากการสังเคราะห์ตัวแปรและกรอบแนวคิดดังกล่าว เมื่อนำไปดำเนินการวิจัยจะได้พบปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญ ที่กำหนดเป็นเป้าหมายการพัฒนาความรับผิดชอบและความเคารพนับถือของนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคีได้ โดยพัฒนาปัจจัยเชิงสาเหตุเหล่านั้น และพัฒนาจิตลักษณะพฤติกรรมความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือโดยตรงอีกด้วย ซึ่งในการพัฒนานั้นอาจต้องใช้ทั้งหลักการวิธีการทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ และทางการบริหารการศึกษาประกอบกัน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการทบทวนเอกสาร พบว่า ตัวแปรกลุ่มลักษณะสถานการณ์ทางสังคม คือ 1) การเห็นแบบอย่างคนใกล้ชิด 2) การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว 3) สนับสนุนจากโรงเรียน และ 4) บรรยากาศสถานศึกษา ตัวแปรกลุ่มจิตลักษณะเดิม คือ 1) เหตุผลเชิงจริยธรรม 2) ความเชื่ออำนาจในตน และ 3) ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน และกลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ คือ 1) ทศนคติต่อความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ และ 2) ความเชื่ออำนาจในตนในความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ ซึ่งเป็นตัวแปรสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ และความเคารพนับถือ ใช้เป็นแนวทางการกำหนดนโยบายและการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคี โดยออกแบบกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าว ร่วมกับสถานประกอบการ ขณะที่นักเรียนอยู่ในสถานศึกษาและสถานประกอบการ นอกจากนี้คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบและความเคารพนับถือ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำรงชีวิต และเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์พื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กฤตพิสิษฐ์ ตั้งจิตปรารถนา, ดวงเดือน พันธุนาวัน, ดุจเดือน พันธุนาวัน และศรัณย์ พิมพ์ทอง. (2562). จิตลักษณะและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการซื้อสินค้าอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *วารสารวิชาการ Veridian E –Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 12(3), 100-124.
- โกศล มีคุณ (2560). อิทธิพลของการใช้นวัตกรรมนิทานพัฒนาจิตลักษณะด้านเหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ดวงเดือน พันธุนาวัน. (2557). การวิจัยเพื่อการสร้างแบบวัดความเชื่ออำนาจในตนทั่วไปและ เฉพาะกิจเพื่อใช้กับวัยรุ่นไทยและการประเมินคุณลักษณะของคะแนนจากแบบวัด. *วารสารจิตพฤติกรรมศาสตร์ : ระบบพฤติกรรมไทย*, 11(2), 121-189.
- ดุจเดือน พันธุนาวัน. (2556). ปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรมเลวอย่างมีสติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ดุจเดือน พันธุนาวัน. (2557). การวิจัยเพื่อพัฒนาแบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนด้วยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบ : แบบวัดทั่วไปและแบบวัดเฉพาะกิจและการประเมินคุณภาพจากการใช้. *วารสารจิตพฤติกรรมศาสตร์ : ระบบพฤติกรรมไทย*, 11(2), 190-232.
- ทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา และธีรศักดิ์ อุ่่นอารมย์เลิศ. (2553). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรม

- การเรียนรู้ที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดนครปฐม. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 1(2), 126-139.
- นิศากร สนามเขต. (2550). *การมีภูมิคุ้มกันภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมคบเพื่อนอย่างเหมาะสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. (2556). *เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ศรีวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สุขุมารณ์ เอี่ยมสำอางค์. (2551). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- สุภาสินี นุ่มเนียม. (2546). *ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. New York: Freeman.
- Bhanthumnavin, D. (2000). Important of supervisory social support and it implications for HRD in Thailand. *Psychology and Developing Societies: A Journal*, 12(2), 155-167.
- Hurlock, E.B. (1956). *Child development* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill Inc.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: how our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam.